

Тешовић Олга*

<https://orcid.org/0009-0005-3121-8752>

Бабаноски Кире**

<https://orcid.org/0000-0002-2842-3633>

УДК: 316.647.7:343

Оригинални научни рад

DOI: 10.5937/ptp2602080T

Примљено: 30. март 2026.

Одобрено за објаву: 4. мај 2026.

Странице: 77–93

ИНДИВИДУАЛИЗОВАНА ПРОЦЕНА РИЗИКА РАДИКАЛИЗАЦИЈЕ У КРИВИЧНОПРАВНИМ СИСТЕМИМА – ПРАВНОФОРЕНЗИЧКИ ПРИСТУП

АПСТРАКТ: Феномен радикализације представља све већи изазов за савремене кривичноправне системе, посебно у светлу све израженијег преклапања криминалитета и насилног екстремизма. Овај рад разматра потребу за индивидуализованим приступом процени ризика од радикализације у оквиру кривичноправних система и њихових правних оквира. Главни циљ истраживања јесте анализа постојећих механизма кривичног правосуђа и испитивање њихове адекватности за идентификовање и процену ризика који представљају лица укључена у екстремистичке активности. Истраживање се заснива на квалитативној анализи релевантне научне литературе, међународних докумената и одабраних постојећих алата за процену ризика који се користе у контексту насилног екстремизма. Посебна пажња посвећена је улози затворског окружења као простора у којем се процеси радикализације могу развијати, али и спречавати, као и ограничењима постојећих стандардизованих инструмената процене. Резултати указују на то да постојећи правни приступи често не обезбеђују довољну интеграцију мултидисциплинарних

* Доктор правних наука, научни сарадник, стални предавач на Правосудној академији, Београд, Србија, имејл: otolgates@gmail.com

** Доцент, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Битољ, Факултет безбедности, Скопље, Северна Македонија, имејл: kire.babanoski@uklo.edu.mk

© 2026 by the authors. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

знања, посебно у области процене ризика. У раду се заступа став да укључивање судских вештака у процес процене може значајно унапредити тачност и поузданост судског одлучивања. Главни допринос овог рада огледа се у идентификацији кључних компоненти интегрисаног правнофорензичког модела индивидуализоване процене ризика, који обједињује правне, психолошке и безбедносне димензије. Такав приступ може унапредити како превентивне капацитете тако и заштиту основних права у оквиру кривичноправних система.

Кључне речи: радикализација, процена ризика, кривичноправни систем, насилни екстремизам, судско вештачење.

1. Увод

У последњим деценијама, радикализација се наметнула као један од кључних изазова савремених кривичноправних система, покрећући сложена правна, безбедносна и друштвена питања (European Commission, 2020; Babanoski, 2020). Ови изазови додатно су појачани еволуцијом терористичких претњи, које све чешће карактеришу децентрализоване структуре, појединци који делују самостално, као и употреба онлајн платформи за регрутовање и ширење идеологије (RAN, 2022).

Радикализација се уобичајено схвата као динамичан и вишеслојан процес кроз који појединци усвајају екстремистичка уверења која могу довести до насиља (Silke & Brown, 2016). Савремена истраживања указују на то да се овај процес не може свести на један узрок или профил, већ да обухвата комбинацију психолошких, социјалних, политичких и еколошких фактора (Doosje и др., 2016; Vorum, 2011). Посебно је значајно да се лица укључена у екстремистичке активности често не разликују значајно од опште популације у погледу психопатологије, што доводи у питање традиционалне претпоставке кривичног права (Horgan, 2005; Horgan, 2008).

Једно од кључних питања за кривичноправне системе представља однос између криминалитета и насилног екстремизма, који се често концептуализује као *crime-terror nexus*. Истраживања указују на то да велики број лица укључених у терористичке активности има претходно криминално искуство, што упућује на конвергенцију ова два домена (Kupatadze & Argomaniz, 2019). Ово преклапање отвара значајна правна питања у погледу квалификације, гоњења и процене ризика.

У том контексту, затвори представљају средине у којима се радикализација може како развијати тако и спречавати (Garton Grimwood, 2016; UNODC, 2016). Истовремено, процена ризика од радикализације постала је централно питање како у безбедносној политици тако и у правној пракси. У ту сврху развијени су структурисани алати, као што су VERA-2R и ERG22+, иако је њихова примена у судском контексту још увек ограничена и предмет спорења (van der Heide, van der Zwan & van Leyenhorst, 2019; Monahan, 2012).

Упркос овим развојима, кривичноправни системи често не располажу механизмима за интеграцију мултидисциплинарних знања у процес судског одлучивања. Посебно је недовољно развијена улога форензичких стручњака у процени ризика од радикализације. Имајући у виду сложеност овог феномена, јавља се потреба за приступима који комбинују правно резонување са увидима из психологије, криминологије и студија безбедности.

Полазећи од наведеног, овај рад испитује адекватност постојећих приступа процени ризика од радикализације и предлаже интегрисани правнофорензички модел индивидуализоване процене. Полази се од става да такав приступ може допринети како већој ефикасности превентивних мера тако и заштити основних права у оквиру кривичноправних система.

2. Концептуализација радикализације

Концепт радикализације постао је један од централних аналитичких оквира у савременим истраживањима тероризма и насилног екстремизма. Иако се широко користи како у академском тако и у политичком контексту, овај појам остаје оспораван и без јединствено прихваћене дефиниције. Уопштено посматрано, радикализација се схвата као процес кроз који појединци развијају све израженија политичка, идеолошка или религијска уверења која могу оправдати употребу насиља (Silke & Brown, 2016).

Радикализација се проучава у оквиру интердисциплинарних приступа, посебно у социјалној психологији и криминологији (Borum, 2011; Christmann, 2012; Stanojoska, Babanoski & Ilijevski, 2025). Ипак, сам концепт је критикован због своје нејасности и прекомерне употребе у политичком дискурсу (Neumann, 2013).

Савремена истраживања одбацују идеју о постојању јединственог „терористичког профила“. Емпиријске студије показују да лица укључена у екстремистичке активности често не испољавају специфичне психолошке

абнормалности и не разликују се значајно од опште популације (Horgan, 2008). Уместо тога, радикализација се све више посматра као контекстуално условљен процес, обликован идентитетом, доживљеном неправдом, друштвеним мрежама и изложеношћу идеолошким наративима.

Једна од кључних разлика у литератури јесте она између радикализације као когнитивног процеса и насилног екстремизма као његове бихејвиоралне манифестације. Не укључују се сва лица која усвајају радикална уверења у насиље, а већина радикализованих појединаца не прелази у фазу извршења терористичких аката (UNODC, 2016). Ова разлика има посебан значај за кривично право, јер отвара питање тренутка у којем радикална уверења постају правно релевантна. Поједини аутори користе термин *violent radicalisation* како би нагласили насилан исход и разграничили овај процес од ненасилних облика радикалног мишљења (Neumann, 2010).

Ова концептуална нејасноћа представља посебан проблем у кривичном праву, где правна сигурност захтева јасно разграничење између радикалних уверења, екстремистичке реторике и понашања које оправдава кривичноправну интервенцију (Silke & Brown, 2016). То ствара значајне изазове за правне системе, нарочито у одређивању тренутка када радикална уверења прерастају у правно релевантно понашање, уз истовремено обезбеђивање заштите основних права.

Имајући у виду ове сложености, јасно је да се радикализација не може адекватно обухватити поједностављеним или генерализованим приступима. За кривичноправне системе то подразумева потребу за индивидуализованом проценом, која узима у обзир конкретне околности, мотиве и развојне путеве сваког појединачног случаја. Такав приступ захтева не само правну анализу већ и интеграцију интердисциплинарних знања, пре свега из психологије и криминологије.

3. Радикализација у затворским системима

Затворски системи све се више препознају као значајна окружења у проучавању радикализације и насилног екстремизма. Иако је основна функција лишавања слободе обезбеђивање јавне безбедности, услови у затворима могу ненамерно подстицати процесе радикализације, чиме се затвори позиционирају на пресеку безбедности, рехабилитације и заштите људских права.

Истраживања указују на то да концентрација рањивих појединаца, у комбинацији са социјалном изолацијом и изложеношћу радикалним

идеологијама, може створити услове погодне за екстремистички утицај (van der Heide, van der Zwan & van Leyenhorst, 2019; Garton Grimwood, 2016; Basra & Neumann, 2020). Посебно су изложена ризику лица са претходним криминалним искуством, која могу бити подложнија екстремистичкој рекрутацији, што одражава ширу динамику такозваног *crime-terror nexus*-а (Kupatadze & Argomaniz, 2019).

Истовремено, затвори сами по себи не доводе нужно до радикализације. Већина осуђених лица не постаје радикализована, а разграничење између легитимних израза уверења и насилног екстремизма остаје један од кључних изазова за затворске власти (UNODC, 2016). У том контексту, услови у затворима и начин њиховог управљања имају значајну улогу. Фактори као што су пренасељеност, недостатак активности и недовољна обученост особља могу повећати рањивост на радикализацију, док добро организована и вођена затворска средина може ублажити ове ризике (Silke, 2011; UNODC, 2016). Стратегије попут *динамичке безбедности*, засноване на континуираној интеракцији између особља и осуђеника, посебно су важне за препознавање и превенцију радикализације (Council of Europe, 2016).

Међународни оквири све више наглашавају значај индивидуализованих приступа у поступању са радикализованим учиниоцима кривичних дела, укључујући програме рехабилитације и реинтеграције (Marsden, 2019; UNODC, 2016). Истовремено, затворске власти суочавају се са потребом да успоставе равнотежу између мера безбедности и заштите основних права. Такве мере морају бити нужне и сразмерне, у складу са правним стандардима (Ashworth & Zedner, 2014), јер претерано рестриктивни приступи могу произвести контрапродуктивне ефекте (Silke & Brown, 2016).

Наведене околности указују на то да се радикализација у затворским системима не може ефикасно адресирати без мултидисциплинарног приступа и индивидуализоване процене ризика, укључујући и потенцијални допринос форензичке експертизе.

4. Однос криминалитета и тероризма (*crime-terror nexus*)

Однос између криминалитета и тероризма, који се у литератури најчешће означава као *crime-terror nexus*, постао је све значајнија тема у савременим криминолошким и правним истраживањима. Традиционално, криминалитет и тероризам посматрани су као одвојени феномени, који се разликују по мотивима, по структури и по циљевима. Док су криминални

актери превасходно вођени профитом, терористи настоје да остваре идеолошке, политичке или религијске циљеве. Међутим, савремени развоји довели су у питање ову јасну дистинкцију, указујући на све израженију конвергенцију између ова два домена. Ова конвергенција одражава и шире трансформације савремених безбедносних оквира, у којима се традиционалне границе између криминалитета и тероризма све више бришу (Schuurman, 2020).

Рани модели *crime-terror nexus*-а наглашавали су сарадњу између криминалних и терористичких група, нарочито у контексту финансирања активности (Makarenko, 2004; Ristov, Babanoski, Dimovska & Ivanov, 2026). Новија истраживања, међутим, померају фокус на индивидуалне развојне путеве, указујући да значајан број лица укључених у тероризам има претходно криминално искуство (Kupatadze & Argomaniz, 2019).

Ова конвергенција често се објашњава заједничким социјалним и психолошким факторима, као што су маргинализација, кризе идентитета и изложеност насиљу, који могу повећати вероватноћу укључивања појединаца и у криминалне и у екстремистичке активности (Kupatadze & Argomaniz, 2019; Tešović, 2026). У том смислу, бављење криминалом може представљати фазу која претходи радикализацији.

Импликације овог феномена за кривично право јесу значајне. Правни системи су традиционално засновани на јасним разграничењима између различитих врста кривичних дела, са одвојеним оквирима за организовани криминал, насилни криминал и тероризам. Међутим, конвергенција ових појава доводи до замагљивања граница и поставља питања у погледу адекватних правних одговора. Питања као што су правна квалификација дела, утврђивање намере и примена превентивних мера постају сложенија у случајевима у којима су криминални и екстремистички елементи испреплетени.

Поред тога, *crime-terror nexus* има значајне импликације за доказне стандарде и судско одлучивање. Процена да ли одређено лице представља ризик од насилног екстремизма не може се заснивати искључиво на традиционалним показатељима криминалног понашања. Неопходно је развити нијансирано разумевање индивидуалних развојних путева, мотива и контекстуалних фактора. То додатно наглашава значај укључивања интердисциплинарних знања у правне поступке.

Истовремено, важно је избећи прекомерну генерализацију. Не постају сви криминалци терористи, нити сви терористи имају криминалну прошлост. Поједини аутори упозоравају на опасност прецењивања обима ове повезаности, истичући да су односи између

криминалитета и тероризма често привремени, опортунистички и условљени конкретним околностима (Kupatadze & Argomaniz, 2019). Ово указује на потребу за пажљивом анализом заснованом на доказима, а не на општим претпоставкама.

У савременим безбедносним условима, овај феномен додатно је обликован процесима глобализације и дигитализације, који омогућавају транснационално деловање и коришћење заједничких инфраструктура. У целини посматрано, *crime-terror nexus* представља изазов за традиционалне правне оквири и указује на потребу за индивидуализованим приступима процени ризика у кривичноправним системима.

5. Алати за процену ризика у контексту насилног екстремизма

Процена ризика у случајевима насилног екстремизма постала је централно питање како за безбедносне стручњаке, тако и за кривичноправне системе. Имајући у виду да је радикализација динамичан и контекстуално условљен процес, процена вероватноће испољавања екстремистичког насиља од суштинског је значаја за превенцију и доношење правних одлука.

У том циљу развијен је читав низ структурисаних алата за процену ризика, укључујући VERA-2R, ERG22+ и друге моделе засноване на принципу структурисане професионалне процене (SPJ). Рани оквири, попут оних које су предложили Pressman и Flockton (2012), наглашавају улогу стручне процене засноване на структурисаним индикаторима. Ови алати обухватају факторе као што су идеологија, намера, капацитет за извршење насиља и утицај контекстуалних околности (van der Heide, van der Zwan & van Leyenhorst, 2019).

Међутим, њихова примена у правном контексту још увек је ограничена због сумњи у погледу поузданости, субјективности и усклађености са принципима правичног поступка (Monahan, 2012; Ashworth & Zedner, 2014). С обзиром на то да многи од ових алата потичу из безбедносних и обавештајних оквира, њихова доказна вредност у судским поступцима често је неизвесна. Шири значај оваквих приступа разматран је у оквиру концепта превентивне правде (Ashworth & Zedner, 2014), који указује на напетост између одлучивања заснованог на процени ризика и основних правних принципа.

Ова ограничења додатно наглашавају значај интердисциплинарног приступа, посебно улогу форензичких стручњака у тумачењу индикатора ризика у конкретном правном контексту. Истовремено, међународни стандарди указују на потребу за индивидуализованом проценом, која узима у обзир личне, друштвене и контекстуалне факторе (UNODC, 2016).

У том смислу, процену ризика не треба посматрати као искључиво технички поступак, већ као мултидисциплинарни процес интегрисан у правно одлучивање. Такав приступ представља основу за развој свеобухватнијих и правно утемељених модела индивидуализоване процене ризика.

6. Улога форензичке експертизе у процени ризика од радикализације

Растућа сложеност радикализације и насилног екстремизма представља значајан изазов за кривичноправне системе, нарочито у контексту процене ризика и доношења одлука (Doosje и др., 2016; Horgan, 2008). Иако структурисани алати за процену ризика пружају корисне аналитичке оквире, они су још увек ограничени методолошким неизвесностима и варијабилношћу контекста. У том смислу, интеграција форензичке експертизе представља важан допринос постојећим приступима.

Форензичка експертиза има значајну улогу у кривичном поступку, јер обезбеђује стручна знања која превазилазе оквире компетенције суда. У контексту радикализације, стручњаци из области психологије, криминологије и студија безбедности доприносе тумачењу сложених образаца понашања и индикатора ризика. Имајући у виду интердисциплинарну природу радикализације (Vorug, 2011), њена процена захтева свеобухватан приступ који обједињује психолошке, социјалне и контекстуалне факторе.

Посебно је значајан допринос форензичких стручњака у разумевању индивидуалних развојних путева радикализације, укључујући подложност утицају, динамику идентитета, групну припадност и изложеност екстремистичким наративима. Они такође имају кључну улогу у разграничењу између идеолошких уверења и намере за понашање, што је од суштинског значаја за правну квалификацију и сразмерност мера (Horgan, 2008).

Један од централних доприноса форензичке експертизе огледа се у контекстуализацији ризика. Док структурисани алати идентификују опште индикаторе, стручњаци их тумаче у светлу конкретних околности случаја, што омогућава нијансиранију и индивидуализовану процену (van der Heide, van der Zwan & van Leyenhorst, 2019). На тај начин смањује се ризик од генерализације и унапређује квалитет судског одлучивања.

Истовремено, укључивање форензичке експертизе доприноси јачању процесне правичности и транспарентности. Налази и мишљења вештака подлежу судској контроли, унакрсном испитивању и методолошком образложењу, у складу са принципима правичног поступка (Ashworth & Zedner, 2014). Ипак, остају одређени изазови, укључујући недостатак стандардизованих методологија, етичка питања у вези са предвиђањем будућег понашања (Monahan, 2012), као и потребу за специјализованом обуком.

Међународни стандарди наглашавају значај мултидисциплинарних и индивидуализованих приступа у супротстављању радикализацији (UNODC, 2016). Сходно томе, форензичку експертизу треба систематски интегрисати у правне поступке, уместо да се примењује ад хок.

Такав приступ доприноси како већој прецизности процене ризика тако и легитимитету судског одлучивања, повезујући правно резонување са научно заснованим стручним знањем (Ashworth & Zedner, 2014).

7. Предложени модел: интегрисана правно-форензичка процена ризика

Претходна анализа показала је да постојећи приступи процени ризика од радикализације у оквиру кривичноправних система остају фрагментисани, методолошки ограничени и недовољно усклађени са правним стандардима (Monahan, 2012; van der Heide, van der Zwan & van Leyenhorst, 2019). Иако структурисани алати за процену ризика пружају корисне оквире, а форензичка експертиза обезбеђује неопходну интерпретативну димензију, ови се елементи ретко интегришу у јединствен модел погодан за примену у судској пракси. Као одговор на наведене недостатке, у овом раду предлаже се интегрисани правно-форензички модел индивидуализоване процене ризика.

Предложени модел заснива се на полазишту да је радикализација сложен, динамичан и контекстуално условљен процес (Doosje и др., 2016; Vogum, 2011), који се не може адекватно процењивати искључиво путем стандардизованих инструмената. Уместо тога, ефикасна процена захтева

комбиновање правног резонувања, структурисаних аналитичких алата и стручне интерпретације. Модел стога настоји да премости јаз између безбедносно оријентисаних методологија и захтева кривичног права, нарочито у погледу правичности, транспарентности и сразмерности. У том смислу, модел одговара и ширим изазовима повезаним са концептом превентивне правде, где превентивне интервенције морају бити ограничене правним гаранцијама и захтевима сразмерности (Ashworth & Zedner, 2014).

У својој основи, модел се састоји од три међусобно повезане компоненте: (1) правне квалификације; (2) структурисаних индикатора ризика; и (3) форензичке експертске процене. Оперативно, модел се развија од правне квалификације, преко анализе индикатора, до индивидуализоване форензичке интерпретације. Оваква секвенцијална структура обезбеђује да процена ризика остане утемељена у правним стандардима, уз истовремено омогућавање флексибилности кроз стручну процену.

Прва компонента, правна квалификација, обухвата процену релевантних правних елемената, укључујући природу спорног понашања, постојање намере и применљиви правни оквир. Ова фаза обезбеђује да процена остане заснована на важећим правним стандардима и да се ризик вреднује у односу на правно релевантне критеријуме. Она такође омогућава разграничење између заштићених облика изражавања и понашања које може оправдати правну интервенцију (Ashworth & Zedner, 2014).

Друга компонента односи се на структурисане индикаторе ризика, преузете из постојећих алата као што су VERA-2R и ERG22+. Ови индикатори обухватају идеолошку посвећеност, личне фрустрације, друштвене мреже, капацитет за насиље и ситуационе окидаче (van der Heide, van der Zwan & van Leyenhorst, 2019). У оквиру предложеног модела, они се не третирају као одлучујући, већ као оријентациони елементи који структурирају процес процене. Њихова улога је да обезбеде доследност и свеобухватност, уз избегавање ригидне и механичке примене.

Трећа и кључна компонента јесте форензичка експертска процена. У овој фази, стручњаци детаљно анализирају конкретан случај, тумачећи индикаторе ризика у светлу личне историје, психолошких карактеристика и контекстуалних фактора. То укључује процену развојног пута радикализације, разграничење између уверења и намере, подложност утицају, као и потенцијал за дерадикализацију или дистанцирање од екстремистичких ставова. Улога вештака јесте да пружи научно

утемељено и методолошки транспарентно мишљење које подржава судско одлучивање (Horgan, 2008).

Једна од кључних карактеристика предложеног модела јесте нагласак на индивидуализацији. Уместо ослањања на опште профиле или претпоставке, модел захтева анализу сваког случаја појединачно, узимајући у обзир специфичне околности сваког лица. Овај приступ у складу је са међународним стандардима који наглашавају значај прилагођених мера у управљању радикализацијом и насилним екстремизмом (UNODC, 2016).

Поред тога, модел укључује процесне гаранције усмерене на обезбеђивање усклађености са основним правним принципима. Налази вештака морају бити подложни преиспитивању, укључујући могућност унакрсног испитивања и методолошке контроле. Употреба индикатора ризика мора бити транспарентна и јасно образложена, а одлуке засноване на уравнотеженој оцени свих релевантних фактора. На тај начин јачају се легитимитет и одговорност у поступку процене.

Предложени модел такође препознаје значај интердисциплинарне сарадње (Vogum, 2011). Његова ефикасна примена захтева сарадњу између правних стручњака, форензичких експерата, психолога и безбедносних професионалаца. Таква сарадња омогућава свеобухватније разумевање радикализације и доприноси доношењу информисаних и сразмерних одлука.

Са практичног становишта, модел се може примењивати у различитим фазама кривичног поступка, укључујући истрагу, суђење, изрицање санкције и постпенални надзор. У свакој од ових фаза, индивидуализована процена ризика може информисати одлуке у вези са превентивним мерама, санкцијама, програмима рехабилитације и стратегијама праћења.

Ипак, примена овог модела носи и одређене изазове, као што су потреба за специјализованом обуком стручњака, развој стандардизованих методологија и обезбеђивање адекватних институционалних ресурса. Такође је важно избјећи прекомерно ослањање на експертске процене или на њихову злоупотребу као основ за несразмерна ограничења.

Упркос наведеним изазовима, интеграција правних и форензичких перспектива доноси значајне предности. Комбиновањем структурисане анализе и стручне интерпретације, предложени модел унапређује тачност, поузданост и правну утемељеност процене ризика од радикализације. Он представља оквир који је истовремено научно заснован и усклађен са принципима кривичног правосуђа.

Закључно, предложени интегрисани правнофорензички модел представља корак ка свеобухватнијем и уравнотеженијем приступу радикализацији у кривичноправним системима. Наглашавајући индивидуализацију, интердисциплинарну сарадњу и процесне гаранције, он доприноси развоју ефикаснијих и правно утемељених одговора на насилни екстремизам (Ashworth & Zedner, 2014).

8. Закључак

Феномен радикализације представља сложен и динамичан изазов за савремене кривичноправне системе и захтева приступе који превазилазе традиционалне правне оквире и стратегије. Овај изазов није само оперативне већ и концептуалне природе, будући да сам појам *радикализације* остаје оспораван и подложен различитим тумачењима у академском и политичком дискурсу (Neumann, 2013). Како је у раду показано, радикализација представља динамичан и вишеслојан процес, обликован комбинацијом индивидуалних, друштвених и контекстуалних фактора. Њена све израженија повезаност са криминалним понашањем, нарочито у оквиру *crime-terror nexus*-а, додатно усложњава правну квалификацију и одговор система.

Анализа је указала на значајну улогу затворских система као окружења у којима се радикализација може како развијати тако и ублажавати. Иако затвори могу подстицати екстремистички утицај, они истовремено представљају простор за интервенцију, рехабилитацију и дистанцирање од екстремистичких ставова. Ова двојна природа указује на значај пажљиво избалансираних приступа који комбинују безбедносне мере са поштовањем основних права.

Даље, анализа постојећих алата за процену ризика указала је како на њихову практичну вредност тако и на њихова ограничења. Иако инструменти као што су VERA-2R и ERG22+ обезбеђују структурисан приступ процени ризика, они не могу у потпуности обухватити сложеност индивидуалних развојних путева. Њихова примена у судском контексту остаје посебно изазовна због питања поузданости, транспарентности и усклађености са правним стандардима.

У том контексту, интеграција форензичке експертизе јавља се као кључни елемент у унапређењу процене ризика од радикализације. Стручна анализа омогућава нијансирано разумевање појединачних случајева и премошћава јаз између стандардизованих индикатора и конкретних околности сваког случаја. Ипак, улога форензичких

стручњака мора бити јасно дефинисана и подржана одговарајућим методолошким и процесним гаранцијама.

Главни допринос овог рада огледа се у предлагању интегрисаног правнофорензичког модела индивидуализоване процене ризика. Комбиновањем правне анализе, структурисаних индикатора ризика и стручне процене, модел нуди свеобухватнији и уравнотеженији оквир за поступање у области радикализације у оквиру кривичноправних система. Такав приступ доприноси како већој ефикасности превентивних мера тако и заштити основних права.

Закључно, суочавање са радикализацијом захтева заокрет ка индивидуализованим, интердисциплинарним и правно утемељеним приступима. Интеграција форензичке експертизе у процесе процене ризика представља значајан правац даљег развоја, који доприноси информисанијем, транспарентнијем и сразмернијем одговору на насилни екстремизам, у складу са ширим тенденцијама ка моделима превентивне правде који наглашавају управљање ризиком уз истовремену заштиту основних права (Ashworth & Zedner, 2014).

Изјава о непостојању сукоба интереса

Аутори изјављују да немају сукоб интереса.

Допринос аутора

Концептуализација, О. Т.; методологија, О. Т. и К. Б.; формална анализа, О. Т. и К. Б.; писање – израда оригиналног рукописа, О. Т.; писање – рецензија и уређивање, К. Б.; преглед литературе, дорада аргументације и критичка ревизија, К. Б. и О. Т. Сви аутори су прочитали и сагласили се са објављеном верзијом рада.

Финансирање

Ово истраживање није финансирано из спољних извора.

Изјава о доступности података

Оригинални доприноси представљени у раду укључени су у сам рукопис, а додатна питања могу се упутити ауторима.

Информисани пристанак свих учесника у истраживању/одобрење надлежног одбора

Није применљиво.

Tešović Olga

Judicial Academy, Belgrade, Serbia

Babanoski Kire

University “St. Kliment Ohridski”, Bitola, Faculty of Security, Skopje, North Macedonia

INDIVIDUALIZED RISK ASSESSMENT OF RADICALIZATION IN CRIMINAL JUSTICE SYSTEMS – A LEGAL- FORENSIC APPROACH

ABSTRACT: The phenomenon of radicalization represents a growing challenge for contemporary criminal justice systems, particularly in light of the increasing overlap between criminality and violent extremism. This paper examines the need for an individualized approach to assessing the risk of radicalization within criminal justice systems and their legal frameworks. The main objective of the study is to analyze existing criminal justice mechanisms and assess whether they are adequate for identifying and evaluating the risks posed by individuals involved in extremist activities. The research is based on a qualitative analysis of relevant academic literature, international documents, and selected risk assessment tools used in the context of violent extremism. Particular attention is devoted to the role of the prison environment as a setting in which processes of radicalization may develop, but also be prevented, as well as to the limitations of existing standardized assessment instruments. The findings indicate that current legal approaches often fail to ensure sufficient integration of multidisciplinary knowledge, particularly in the field of risk assessment. The paper argues that the involvement of court-appointed experts in the assessment process could significantly improve the accuracy and reliability of judicial decision-making. The main contribution of this paper lies in identifying the key components of an integrated legal-forensic model of individualized risk assessment, combining legal, psychological, and security dimensions. Such an approach may enhance both preventive capacities and the protection of fundamental rights within criminal justice systems.

Keywords: *radicalization, risk assessment, criminal justice system, violent extremism, forensic expertise.*

Литература

1. Ashworth, A., & Zedner, L. (2014). *Preventive justice*. Oxford University Press
2. Babanoski, K. (2020). The Threats of Returning Foreign Terrorist Fighters for the European Security. *Journal of Applied Security Research*, 15(1), pp. 10–27. <https://doi.org/10.1080/19361610.2019.1695499>
3. Basra, R., & Neumann, P. R. (2020). *Prisons and Terrorism: Extremist Offender Management in 10 European Countries*. London: ICSR. Pristupljeno 30. 3. 2026. https://icsr.info/wp-content/uploads/2020/07/ICSR-Report-Prisons-and-Terrorism-Extremist-Offender-Management-in-10-European-Countries_V2.pdf
4. Borum, R. (2011). Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. *Journal of Strategic Security*, 4(4), pp. 7–36. Pristupljeno 30. 3. 2026. <http://www.jstor.org/stable/26463910>
5. Christmann, K. (2012). *Preventing Religious Radicalisation and Violent Extremis: A Systematic Review of the Research Evidence*. Huddersfield: Youth Justice Board. Pristupljeno 30. 3. 2026. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7dbcece5274a5eb14e6e34/preventing-violent-extremism-systematic-review.pdf>
6. Council of Europe. (2016). *Guidelines for prison and probation services regarding radicalisation and violent extremism*. Strasbourg: Council of Europe. Pristupljeno 30. 3. 2026. <https://rm.coe.int/16806f9aa9>
7. Doosje, B., Moghaddam, F. M., Kruglanski, A. W., de Wolf, A., Mann, L., & Feddes, A. R. (2016). Terrorism, radicalization and de-radicalization. *Current Opinion in Psychology*, 11, pp. 79–84. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.06.008>
8. European Commission. (2020). *A counter-terrorism agenda for the EU: Anticipate, prevent, protect, respond* (COM(2020) 795 final). Brussels. Pristupljeno 30. 3. 2026. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020DC0795>
9. Garton Grimwood, G. (2016). *Radicalisation in prisons in England and Wales*. House of Commons Library. Pristupljeno 30. 3. 2026. <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Briefing-paper-radicalisation-in-England-and-Wales.pdf>

10. Horgan, J. (2005). The social and psychological characteristics of terrorism and terrorists. In: Bjørgo, T. (ed.), *Root Causes of Terrorism: Myths, Reality and Ways Forward* (pp. 44–53). London; New York: Routledge. Pristupljeno 30. 3. 2026. <https://opev.org/wp-content/uploads/2019/10/BJ%C3%98RGO-Tore.-Root-Causes-of-Terrorism-.pdf>
11. Horgan, J. (2008). From profiles to pathways and roots to routes: Perspectives from psychology on radicalization into terrorism. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 618(1), pp. 80–94. <https://doi.org/10.1177/0002716208317539>
12. Kupatadze, A., & Argomaniz, J. (2019). Understanding and conceptualizing European jihadists: Criminals, extremists or both? *European Journal of Criminology*, 16(3), pp. 261–277. <https://doi.org/10.1177/1477370819829971>
13. Makarenko, T. (2004). The crime-terror continuum: Tracing the interplay between transnational organised crime and terrorism. *Global Crime*, 6(1), pp. 129–145. <https://doi.org/10.1080/1744057042000297025>
14. Marsden, S. V. (2019). *Deradicalisation Programmes: Introductory Guide*. Centre for Research and Evidence on Security Threats. Pristupljeno 30. 3. 2026. <https://crestresearch.ac.uk/resources/deradicalisation-programmes-introductory-guide/>
15. Monahan, J. (2012). The individual risk assessment of terrorism. *Psychology, Public Policy, and Law*, 18(2), pp. 167–205. <https://doi.org/10.1037/a0025792>
16. Neumann, P. R. (2010). *Prisons and Terrorism: Radicalisation and De-Radicalisation in 15 Countries*. ICSR. Pristupljeno 30. 3. 2026. <https://www.clingendael.org/publication/prisons-and-terrorism-radicalisation-and-de-radicalisation-15-countries>
17. Neumann, P. R. (2013). The trouble with radicalization. *International Affairs*, 89(4), pp. 873–893. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12049>
18. Pressman, D. E., & Flockton, J. (2012). Calibrating Risk for Violent Political Extremists and Terrorists: The VERA 2 Structured Assessment. *The British Journal of Forensic Practice*, 14(4), pp. 237–251. <https://doi.org/10.1108/14636641211283057>
19. Radicalisation Awareness Network (RAN). (2022). *The online dimension of extremism and improving online P/CVE efforts*. Europ. Commission. Pristupljeno 30. 3. 2026. https://www.cepprobation.org/wpcontent/uploads/2018/10/ran_paper_online_dimension_extremism_improving_online_pcve_efforts_27092022_en.pdf

20. Ristov, I., Babanoski, K., Dimovska, E., & Ivanov, Z. (2026). The Nexus Between Illicit Economies and Terrorist Financing. In: Baysal, B., & Charles, M.H. (eds.), *NATO Science for Peace and Security Series – E: Human and Societal Dynamics, vol. 163: Illicit Economies and Security Dynamics*. pp. 94–107. <https://doi.org/10.3233/NHSDP260009> Pristupljeno 30. 3. 2026. <https://eprints.uklo.edu.mk/id/eprint/11429/2/NHSDP-163-NHSDP260009%20%281%29.pdf>
21. Schuurman, B. (2020). Research on terrorism, 2007–2016: A review of data, methods, and authorship. *Terrorism and Political Violence, 32*(5), pp. 1011–1026. <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1439023>
22. Silke, A. (2011). Disengagement or Deradicalization: A Look at Prison Programs for Jailed Terrorists. *CTC Sentinel, 4*(1), pp. 18–21
23. Silke, A., & Brown, K. (2016). ‘Radicalisation’: The transformation of modern understanding of terrorist origins, psychology and motivation. In: Jayakumar S. (ed.), *State, society, and national security* (pp. 129–150). Singapur: World Scientific Publishing. https://doi.org/10.1142/9789813140127_0009
24. Stanojoska, A., Babanoski, K., & Ilijevski, I. (2025). Exploring Individual Drivers of Violent Extremism in North Macedonia through Life Histories. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology, 11*, pp. 50–74. <https://doi.org/10.1007/s40865-025-00273-w>
25. Tešović, O. (2026). Contemporary crime trends and the etiology of criminal behaviour in the context of global crises. In: Bodrožić, I. (ed.), *XV International Scientific Conference Archibald Reiss Days: Investigating and Proving Contemporary Forms of Crime: Scientific Approaches* (pp. 188–201). Belgrade: University of Criminal Investigation and Police Studies. Pristupljeno 30. 3. 2026. <https://eskup.kpu.edu.rs/dar/article/view/649/368>
26. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). (2016). *Handbook on the management of violent extremist prisoners and the prevention of radicalization to violence in prisons*. United Nations. Pristupljeno 30. 3. 2026. https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_VEPs.pdf
27. van der Heide, L., van der Zwan, M., & van Leyenhorst, M. (2019). *The practitioner’s guide to the galaxy: A comparison of risk assessment tools for violent extremism*. Hag: International Centre for Counter-Terrorism (ICCT). Pristupljeno 30. 3. 2026. https://www.cepprobation.org/wpcontent/uploads/2018/10/29Aug19_Formatted_ThePractitionersGuidetotheGalaxy-2.pdf